

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 7ης Δεκεμβρίου 2023 *

«Προδικαστική παραπομπή – Κοινωνική πολιτική – Ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία – Οδηγία 2000/78/ΕΚ – Άρθρο 2, παράγραφος 5 – Απαγόρευση διακρίσεων λόγω ηλικίας – Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία – Άρθρο 19 – Ανεξάρτητη διαβίωση και ένταξη στην κοινότητα – Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Άρθρο 26 – Κοινωνική και επαγγελματική ένταξη των ατόμων με αναπηρία – Υπηρεσίες προσωπικής βοήθειας σε άτομα με αναπηρία – Προσφορά θέσης εργασίας με καθορισμό ελάχιστου και μέγιστου ορίου ηλικίας του προς πρόσληψη προσώπου – Συνεκτίμηση των επιθυμιών και των συμφερόντων του ατόμου με αναπηρία – Δικαιολόγηση»

Στην υπόθεση C-518/22,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Bundesarbeitsgericht (Ομοσπονδιακό Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών, Γερμανία) με απόφαση της 24ης Φεβρουαρίου 2022, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 3 Αυγούστου 2022, στο πλαίσιο της δίκης

J.M.P.

κατά

AP Assistenzprofis GmbH,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Prechal, πρόεδρο τμήματος, F. Biltgen, N. Wahl, J. Passer και M. L. Arastey Sahún (εισηγήτρια), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: J. Richard de la Tour

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η J.M.P., εκπροσωπούμενη από τον T. Nick, Rechtsanwalt,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

- η AP Assistenzprofis GmbH, εκπροσωπούμενη από τον O. Viehweg, Rechtsanwalt,
- η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Β. Μπαρούτα και τη Μ. Τασσοπούλου,
- η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Β. Majczyna,
- η Πορτογαλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις Ρ. Barros da Costa και Α. Pimenta,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον D. Martin και την E. Schmidt,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 13ης Ιουλίου 2023,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 2, παράγραφος 5, του άρθρου 4, παράγραφος 1, του άρθρου 6, παράγραφος 1, και του άρθρου 7 της οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία (ΕΕ 2000, L 303, σ. 16), υπό το πρίσμα του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης) καθώς και της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, η οποία εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την απόφαση 2010/48/ΕΚ του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2009 (ΕΕ 2010, L 23, σ. 35· στο εξής: Σύμβαση του ΟΗΕ).
- 2 Η αίτηση αυτή υπεβλήθη στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της J.M.P. και της AP Assistenzprofis GmbH, παρόχου υποστηρικτικών και συμβουλευτικών υπηρεσιών σε άτομα με αναπηρία, με αντικείμενο την αξίωση της J.M.P. να της καταβληθεί αποζημίωση για διάκριση λόγω ηλικίας στο πλαίσιο διαδικασίας πρόσληψης.

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές δίκαιο

- 3 Το προοίμιο της Σύμβασης του ΟΗΕ διαλαμβάνει τα εξής:

«Τα συμβαλλόμενα κράτη της παρούσας σύμβασης,

[...]

- γ) *Επαναβεβαιώνοντας* την οικουμενικότητα, το αδιαίρετο, την αλληλεξάρτηση και το αλληλένδετο όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών και την ανάγκη να διασφαλιστεί η πλήρης και χωρίς διακρίσεις απόλαυσή τους από τους ανθρώπους με αναπηρία,

[...]

η) *Αναγνωρίζοντας* επίσης ότι οι διακρίσεις σε βάρος οιαδήποτε ατόμου λόγω αναπηρίας συνιστούν παραβίαση της έμφυτης αξιοπρέπειας και της αξίας του κάθε ανθρώπου,

[...]

ι) *Αναγνωρίζοντας* την ανάγκη προώθησης και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όλων των ατόμων με αναπηρία, ιδίως των ατόμων που χρειάζονται μεγαλύτερη στήριξη,

[...]

ιδ) *Αναγνωρίζοντας* τη σημασία που έχει για τα άτομα με αναπηρία η ατομική αυτονομία και ανεξαρτησία τους, περιλαμβανομένης της ελευθερίας να πραγματοποιούν τις δικές τους επιλογές,

[...]».

4 Το άρθρο 1 της σύμβασης, το οποίο επιγράφεται «Σκοπός», ορίζει τα εξής:

«Ο σκοπός της παρούσας σύμβασης είναι η προώθηση, προστασία και διασφάλιση της πλήρους και ισότιμης απόλαυσης όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών από όλα τα άτομα με αναπηρία και η προάσπιση του σεβασμού της έμφυτης αξιοπρέπειάς τους.

[...]»

5 Το άρθρο 3 της σύμβασης, το οποίο επιγράφεται «Γενικές αρχές», διαλαμβάνει τα εξής:

«Οι αρχές της παρούσας σύμβασης είναι:

α) ο σεβασμός της έμφυτης αξιοπρέπειας, της αυτονομίας, που περιλαμβάνει και την ελευθερία του ατόμου να πραγματοποιεί τις δικές του επιλογές, και της ανεξαρτησίας του ατόμου·

β) η απαγόρευση διακρίσεων·

γ) η πλήρης και πραγματική συμμετοχή και ένταξη στην κοινωνία·

δ) ο σεβασμός της διαφορετικότητας και η αποδοχή των ατόμων με αναπηρία ως μέρος της ανθρωπίνης ποικιλότητας και του ανθρωπίνου είδους·

[...]».

6 Το άρθρο 5 της σύμβασης, το οποίο επιγράφεται «Ισότητα και απαγόρευση διακρίσεων», έχει ως εξής:

«1. Τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν ότι όλα τα άτομα είναι ίσα ενώπιον και βάσει του νόμου και δικαιούνται ίση προστασία και ίση κάλυψη του νόμου χωρίς καμία διάκριση.

[...]

4. Ειδικά μέτρα που είναι απαραίτητα για να επιταχυνθεί ή να επιτευχθεί στην πράξη η ισότητα των ατόμων με αναπηρία δεν θεωρείται ότι συνιστούν διάκριση βάσει των όρων της παρούσας σύμβασης.»

- 7 Το άρθρο 12 της Σύμβασης του ΟΗΕ, το οποίο επιγράφεται «Ίση αναγνώριση ενώπιον του νόμου», προβλέπει στην παράγραφο 2 τα εξής:

«Τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν ότι τα άτομα με αναπηρία απολαμβάνουν ικανότητα δικαίου σε ισότιμη βάση με τα άλλα πρόσωπα σε όλες τις πτυχές της ζωής.»

- 8 Το άρθρο 19 της σύμβασης, το οποίο επιγράφεται «Ανεξάρτητη διαβίωση και ένταξη στην κοινότητα», έχει ως εξής:

«Τα συμβαλλόμενα κράτη της παρούσας σύμβασης αναγνωρίζουν το ισότιμο δικαίωμα όλων των ατόμων με αναπηρία να ζουν σε κοινότητα, με ίσες δυνατότητες επιλογής με τα άλλα άτομα, και λαμβάνουν αποτελεσματικά και κατάλληλα μέτρα για να διευκολύνουν την πλήρη απόλαυση αυτού του δικαιώματος από τα άτομα με αναπηρία και την πλήρη ένταξη και συμμετοχή τους στην κοινότητα, εξασφαλίζοντας ακόμη ότι:

- α) τα άτομα με αναπηρία έχουν την ευκαιρία να επιλέγουν τον τόπο κατοικίας τους και τα άτομα με τα οποία ζουν, σε ισότιμη βάση με τους άλλους, και δεν είναι υποχρεωμένα να ακολουθούν έναν συγκεκριμένο τρόπο ζωής·
- β) τα άτομα με αναπηρία έχουν πρόσβαση σε ένα φάσμα υπηρεσιών παροχής βοήθειας στο σπίτι ή σε ίδρυμα και άλλων κοινωνικών υπηρεσιών, όπως η παροχή της απαραίτητης ατομικής βοήθειας για τη διαβίωση και την ένταξη στην κοινωνία και για την πρόληψη της απομόνωσης ή της απόρριψης από την κοινότητα·
- γ) οι κοινωνικές υπηρεσίες και δυνατότητες που διατίθενται στο ευρύ κοινό είναι διαθέσιμες σε ισότιμη βάση σε άτομα με αναπηρία και ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους.»

Το δίκαιο της Ένωσης

- 9 Οι αιτιολογικές σκέψεις 23 και 25 της οδηγίας 2000/78 έχουν ως εξής:

«(23) Σε πολύ περιορισμένες περιπτώσεις, η διαφορετική μεταχείριση μπορεί να δικαιολογείται όταν ένα γνώρισμα που συνδέεται με το θρήσκευμα ή τις πεποιθήσεις, με μια ειδική ανάγκη, την ηλικία ή το γενετήσιο προσανατολισμό, συνιστά ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση, εφόσον ο σκοπός είναι νόμιμος και η επαγγελματική προϋπόθεση ανάλογη. Οι περιπτώσεις αυτές πρέπει να συμπεριλαμβάνονται στις πληροφορίες που παρέχουν τα κράτη μέλη στην [Ευρωπαϊκή] Επιτροπή.

[...]

(25) Η απαγόρευση των διακρίσεων λόγω ηλικίας αποτελεί ουσιώδες στοιχείο για την πραγματοποίηση των στόχων που καθορίζονται στις κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση και για την ενθάρρυνση της ποικιλομορφίας στην απασχόληση. Εντούτοις, η διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας μπορεί να δικαιολογείται υπό ορισμένες περιστάσεις και, συνεπώς, απαιτούνται ειδικές διατάξεις οι οποίες μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με την κατάσταση των κρατών μελών. Συνεπώς, ο διαχωρισμός μεταξύ της διαφορετικής μεταχείρισης που δικαιολογείται με βάση θεμιτούς στόχους των πολιτικών απασχόλησης, αγοράς εργασίας και επαγγελματικής κατάρτισης και των απαγορευμένων διακρίσεων είναι ουσιαστικής σημασίας.»

- 10 Το άρθρο 1 της οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Σκοπός», ορίζει τα εξής:

«Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι η θέσπιση γενικού πλαισίου για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, προκειμένου να υλοποιηθεί η αρχή της ίσης μεταχείρισης στα κράτη μέλη.»

- 11 Το άρθρο 2 της οδηγίας έχει ως εξής:

«1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, η αρχή της ίσης μεταχείρισης σημαίνει την απουσία άμεσης ή έμμεσης διάκρισης για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1.

2. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1:

α) συντρέχει άμεση διάκριση όταν, για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν την οποία υφίσταται, υπέστη ή θα υφίστατο σε ανάλογη κατάσταση ένα άλλο πρόσωπο,

[...]

5. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τα μέτρα που προβλέπει ο εθνικός νόμος και τα οποία σε μια δημοκρατική κοινωνία είναι αναγκαία για την ασφάλεια, την προάσπιση της τάξης και την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας και των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.»

- 12 Το άρθρο 3 της οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Πεδίο εφαρμογής», ορίζει στην παράγραφο 1, στοιχείο α', τα εξής:

«Εντός των ορίων των εξουσιών που απονέμονται στην Κοινότητα, η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα, στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων φορέων, όσον αφορά:

α) τους όρους πρόσβασης στην απασχόληση, την αυτοαπασχόληση και την εργασία, συμπεριλαμβανομένων των κριτηρίων επιλογής και των όρων πρόσληψης, ανεξάρτητα από τον κλάδο δραστηριότητας και σε όλα τα επίπεδα της επαγγελματικής ιεραρχίας, συμπεριλαμβανομένων των προαγωγών».

- 13 Το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/78, το οποίο επιγράφεται «Επαγγελματικές απαιτήσεις», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Κατά παρέκκλιση του άρθρου 2 παράγραφοι 1 και 2, τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι η διαφορετική μεταχείριση που βασίζεται σε ένα από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1, δεν συνιστά διάκριση όταν, λόγω της φύσης των συγκεκριμένων επαγγελματικών δραστηριοτήτων ή του πλαισίου εντός του οποίου διεξάγονται αυτές, ένα τέτοιο χαρακτηριστικό αποτελεί ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση, εφόσον ο στόχος είναι θεμιτός και η προϋπόθεση είναι ανάλογη.»

- 14 Το άρθρο 6 της οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Δικαιολογημένη διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας», ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«1. Κατά παρέκκλιση εκ του άρθρου 2 παράγραφος 2, τα κράτη μέλη δύνανται να προβλέπουν ότι η λόγω ηλικίας διαφορετική μεταχείριση δεν συνιστά διάκριση εφόσον δικαιολογείται στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου αντικειμενικά και λογικά από έναν θεμιτό στόχο, ιδίως δε από θεμιτούς στόχους της πολιτικής στον τομέα της απασχόλησης, της αγοράς εργασίας και της επαγγελματικής κατάρτισης, και εφόσον τα μέσα επίτευξης του στόχου αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία.

Αυτή η διαφορετική μεταχείριση μπορεί ιδίως να περιλαμβάνει:

- α) την καθιέρωση ειδικών συνθηκών για την πρόσβαση στην απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση, για την απασχόληση και την εργασία, συμπεριλαμβανομένων των όρων απόλυσης και αμοιβής, για τους νέους, τους ηλικιωμένους και τους εργαζομένους που συντηρούν άλλα πρόσωπα, προκειμένου να ευνοείται η επαγγελματική τους ένταξη ή να εξασφαλίζεται η προστασία τους,
- β) τον καθορισμό ελάχιστων όρων ηλικίας, επαγγελματικής εμπειρίας ή αρχαιότητας στην απασχόληση για την πρόσβαση στην απασχόληση ή σε ορισμένα πλεονεκτήματα που συνδέονται με την απασχόληση,
- γ) τον καθορισμό ανώτατου ορίου ηλικίας για την πρόσληψη, με βάση την απαιτούμενη κατάρτιση για τη συγκεκριμένη θέση εργασίας ή την ανάγκη εύλογης περιόδου απασχόλησης πριν από τη συνταξιοδότηση.

[...]

- 15 Το άρθρο 7 της οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Θετική δράση και ειδικά μέτρα», προβλέπει τα εξής:

«1. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η πλήρης ισότητα στην επαγγελματική ζωή, η αρχή της ίσης μεταχείρισης δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να διατηρήσουν ή να θεσπίσουν ειδικά μέτρα με σκοπό την πρόληψη ή την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων για ένα από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1.

2. Όσον αφορά τα πρόσωπα με ειδικές ανάγκες, η αρχή της ίσης μεταχείρισης δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να διατηρήσουν ή να εισάγουν διατάξεις προστασίας της υγείας και της ασφαλείας στο χώρο εργασίας, ούτε μέτρα που στοχεύουν στη δημιουργία ή τη διατήρηση προϋποθέσεων ή διευκολύνσεων με σκοπό τη διαφύλαξη ή την ενθάρρυνση της ένταξής τους στον κόσμο της εργασίας.»

Το γερμανικό δίκαιο

O GG

- 16 Το άρθρο 1 του Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (Θεμελιώδους Νόμου της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας), της 23ης Μαΐου 1949 (BGBl. 1949 I, σ. 1), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: GG), έχει ως εξής:

«1. Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη. Κάθε δημόσια αρχή οφείλει να τη σέβεται και να την προστατεύει.

2. Ο γερμανικός λαός αναγνωρίζει, για τον λόγο αυτόν, τα अपαραβάτα και αναφαίρετα ανθρώπινα δικαιώματα ως θεμέλιο κάθε κοινωνίας ανθρώπων, της ειρήνης και της δικαιοσύνης στον κόσμο.

[...]

- 17 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του GG προβλέπει τα εξής:

«Καθένας έχει δικαίωμα στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, υπό τον όρο ότι δεν προσβάλλει τα δικαιώματα άλλων, τη συνταγματική τάξη ή τα χρηστά ήθη.»

O AGG

- 18 Ο Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz (γενικός νόμος για την ίση μεταχείριση), της 14ης Αυγούστου 2006 (BGBl. 2006 I, σ. 1897, στο εξής: AGG), αποσκοπεί στη μεταφορά της οδηγίας 2000/78 στο γερμανικό δίκαιο.

- 19 Το άρθρο 1 του AGG προβλέπει τα εξής:

«Σκοπός του παρόντος νόμου είναι η αποτροπή ή η εξάλειψη κάθε δυσμενούς διάκρισης λόγω φυλής, εθνοτικής καταγωγής, φύλου, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.»

- 20 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, του AGG ορίζει τα εξής:

«Συντρέχει άμεση διάκριση όταν, για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν την οποία υφίσταται, υπέστη ή θα υφίστατο σε ανάλογη κατάσταση ένα άλλο πρόσωπο. [...]

- 21 Το άρθρο 5 του AGG διαλαμβάνει τα εξής:

«Πέραν των λόγων που αναφέρονται στα άρθρα 8 έως 10 [...], επιτρέπεται επίσης διαφορετική μεταχείριση όταν λαμβάνονται επαρκή και κατάλληλα μέτρα για την πρόληψη ή την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων που προκύπτουν από κάποιον εκ των μνημονευόμενων στο άρθρο 1 λόγων.»

22 Το άρθρο 7, παράγραφος 1, του AGG έχει ως εξής:

«Οι εργαζόμενοι δεν πρέπει να υφίστανται δυσμενή διάκριση για λόγο μνημονεύμενο στο άρθρο 1· [...]».

23 Το άρθρο 8, παράγραφος 1, του AGG προβλέπει τα εξής:

«Διαφορετική μεταχείριση για έναν από τους λόγους του άρθρου 1 επιτρέπεται όταν, λόγω της φύσης της συγκεκριμένης επαγγελματικής δραστηριότητας ή των όρων άσκησής της, ένας τέτοιος λόγος αποτελεί ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση, εφόσον ο στόχος είναι θεμιτός και η προϋπόθεση είναι αναλογική.»

24 Το άρθρο 10 του AGG έχει ως εξής:

«Κατά παρέκκλιση από το άρθρο 8, επιτρέπεται επίσης διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας όταν αυτή δικαιολογείται αντικειμενικά και λογικά από έναν θεμιτό στόχο. Τα μέσα επίτευξης του στόχου αυτού πρέπει να είναι πρόσφορα και αναγκαία. Η διαφορετική αυτή μεταχείριση μπορεί ιδίως να περιλαμβάνει:

1. την καθιέρωση ειδικών συνθηκών για την πρόσβαση στην απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση, για την απασχόληση και την εργασία, συμπεριλαμβανομένων των όρων αμοιβής και λύσης της σύμβασης εργασίας, για τους νέους, τους ηλικιωμένους και τους εργαζομένους που συντηρούν άλλα πρόσωπα, προκειμένου να ευνοείται η επαγγελματική ένταξή τους ή να εξασφαλίζεται η προστασία τους,

2. τον καθορισμό ελάχιστων όρων ηλικίας, επαγγελματικής πείρας ή αρχαιότητας στην απασχόληση, για την πρόσβαση στην απασχόληση ή σε ορισμένα πλεονεκτήματα που συνδέονται με την απασχόληση,

3. τον καθορισμό ανώτατου ορίου ηλικίας για την πρόσληψη, με βάση την απαιτούμενη κατάρτιση για τη συγκεκριμένη θέση εργασίας ή την ανάγκη εύλογης περιόδου απασχόλησης πριν από τη συνταξιοδότηση,

[...]».

25 Το άρθρο 15 του AGG προβλέπει τα εξής:

«1. Σε περίπτωση παράβασης της απαγόρευσης των διακρίσεων, ο εργοδότης υποχρεούται να αποκαταστήσει την προκληθείσα ζημία. [...]»

2. Σε περίπτωση βλάβης που δεν συνίσταται σε περιουσιακή ζημία, ο εργαζόμενος μπορεί να ζητήσει δίκαιη χρηματική ικανοποίηση. [...]»

O SGB

26 Το άρθρο 33 του Sozialgesetzbuch, Erstes Buch (I) (κώδικα κοινωνικής ασφάλισης, βιβλίο I), της 11ης Δεκεμβρίου 1975 (BGBl. 1975 I, σ. 3015, στο εξής: SGB I), ορίζει τα εξής:

«Εάν το περιεχόμενο των δικαιωμάτων ή υποχρεώσεων δεν ορίζεται λεπτομερώς ως προς τη φύση ή την έκτασή τους, πρέπει, κατά τον προσδιορισμό τους, να λαμβάνονται υπόψη η προσωπική κατάσταση του δικαιούχου ή του υποχρέου, οι ανάγκες του και η φοροδοτική ικανότητά του, καθώς

και οι τοπικές συνθήκες, υπό την επιύλαξη αντίθετων νομοθετικών διατάξεων. Συναφώς, οι επιθυμίες του δικαιούχου ή του υποχρέου πρέπει να γίνονται σεβαστές εφόσον είναι εύλογες.»

- 27 Το άρθρο 8, παράγραφος 1, του Sozialgesetzbuch, Neuntes Buch (IX) (κώδικα κοινωνικής ασφάλισης, βιβλίο IX), της 23ης Δεκεμβρίου 2016 (BGBl. 2016 I, σ. 3234, στο εξής: SGB IX), έχει ως εξής:

«Κατά τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τις παροχές και κατά την εκπλήρωση των παροχών που αποσκοπούν στην ενθάρρυνση της συμμετοχής [στο κοινωνικό γίγνεσθαι], λαμβάνονται υπόψη οι θεμιτές επιθυμίες των δικαιούχων. Συναφώς, λαμβάνονται επίσης υπόψη η προσωπική κατάσταση, η ηλικία, το φύλο, η οικογένεια και οι θρησκευτικές και ιδεολογικές ανάγκες των δικαιούχων· κατά τα λοιπά, εφαρμογή έχει το άρθρο 33 του [SGB I]. [...]»

- 28 Το άρθρο 78, παράγραφος 1, του SGB IX προβλέπει τα εξής:

«Για την αυτοτελή και ανεξάρτητη διαχείριση της καθημερινής ζωής, συμπεριλαμβανομένης της οργάνωσης της καθημερινότητας, παρέχονται υπηρεσίες βοήθειας. Οι υπηρεσίες αυτές αφορούν, μεταξύ άλλων, παροχές για τη διευθέτηση γενικών καθημερινών υποχρεώσεων, όπως η διαχείριση του νοικοκυριού, η σύναψη κοινωνικών σχέσεων, ο προγραμματισμός του προσωπικού βίου, η συμμετοχή στο κοινωνικό και πολιτιστικό γίγνεσθαι, η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου, περιλαμβανομένης της εξεύρεσης χρόνου για αθλητικές δραστηριότητες, καθώς και η διασφάλιση της αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών οι οποίες παρέχονται είτε από ιατρό είτε κατόπιν εντολής ιατρού. Περιλαμβάνουν επικοινωνία και επαφή με τους ενεργούντες στο περιβάλλον αυτό.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 29 Η AP Assistenzprofis, αναιρεσίβλητη της κύριας δίκης, είναι εταιρία η οποία παρέχει υποστηρικτικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες σε άτομα με αναπηρία προκειμένου τα τελευταία να είναι σε θέση να διαχειρίζονται με αυτονομία και ανεξαρτησία την καθημερινή ζωή τους, σύμφωνα με το άρθρο 78, παράγραφος 1, του SGB IX.
- 30 Τον Ιούλιο του 2018 η εταιρία αυτή δημοσίευσε μια προσφορά θέσης εργασίας σύμφωνα με την οποία η Α., φοιτήτρια ηλικίας 28 ετών, αναζητούσε, για συνδρομή σε όλες τις πτυχές της καθημερινής ζωής, γυναίκες βοηθούς οι οποίες θα έπρεπε «κατά προτίμηση να είναι ηλικίας μεταξύ 18 και 30 ετών».
- 31 Η J.M.P., αναιρεσείουσα της κύριας δίκης, γεννηθείσα το 1968, υπέβαλε αίτηση υποψηφιότητας για τη θέση αυτή, η οποία όμως απερρίφθη από την AP Assistenzprofis.
- 32 Κατόπιν εξωδικαστικής διεκδικήσεως των δικαιωμάτων της, η J.M.P. άσκησε αγωγή κατά της AP Assistenzprofis ενώπιον του Arbeitsgericht Köln (δικαστηρίου εργατικών διαφορών Κολωνίας, Γερμανία), ζητώντας να υποχρεωθεί η εναγομένη να της καταβάλει αποζημίωση για διάκριση λόγω ηλικίας δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του AGG.
- 33 Με την αγωγή της, η J.M.P. υποστήριξε, αφενός, ότι από το γεγονός ότι η προσφορά της θέσης εργασίας απευθυνόταν ρητώς σε πρόσωπα ηλικίας «μεταξύ 18 και 30 ετών» μπορούσε να συναχθεί ότι η αίτησή της απερρίφθη κατά τη διαδικασία πρόσληψης αποκλειστικά λόγω της ηλικίας της, πράγμα το οποίο δεν αντέκρουσε η AP Assistenzprofis. Αφετέρου, κατά την άποψή της, η συνακόλουθη διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας δεν δικαιολογείται από τη φύση των

υπηρεσιών προσωπικής βοήθειας, ούτε επιτρέπεται δυνάμει του άρθρου 8, παράγραφος 1, ή του άρθρου 10 του AGG, καθόσον, μεταξύ άλλων, για τη σχέση εμπιστοσύνης στις υπηρεσίες προσωπικής βοήθειας δεν είναι κρίσιμη κάποια συγκεκριμένη ηλικία.

- 34 Η AP Assistenzprofis ζήτησε την απόρριψη της αγωγής υποστηρίζοντας ότι η τυχόν διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας δικαιολογείται από το άρθρο 8, παράγραφος 1, ή το άρθρο 10 του AGG. Η παροχή υπηρεσιών προσωπικής βοήθειας συνίσταται, κατά την άποψή της, στην αυστηρώς προσωπική συνοδεία του επικουρούμενου προσώπου στις καθημερινές δραστηριότητές του υπό καθεστώς μόνιμης εξάρτησής του. Ως εκ τούτου, η ηλικιακή απαίτηση επιτρέπει την ικανοποίηση των άκρως προσωπικών αναγκών της Α. στο πλαίσιο της κοινωνικής ζωής της ως φοιτήτριας πανεπιστημιακού ιδρύματος.
- 35 Σύμφωνα με την αναιρεσίβλητη της κύριας δίκης, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, δυνάμει του άρθρου 8, παράγραφος 1, του SGB IX, οι θεμιτές επιθυμίες και οι υποκειμενικές ανάγκες κάθε επικουρούμενου προσώπου. Στο πλαίσιο αυτό, η θεμιτή επιθυμία του επικουρούμενου προσώπου όσον αφορά την ηλικία του προσωπικού βοηθού πρέπει να θεωρηθεί ως «ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση», κατά την έννοια του άρθρου 8, παράγραφος 1, του AGG, προκειμένου να επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος με το άρθρο 78, παράγραφος 1, του SGB IX σκοπός των υπηρεσιών βοήθειας, προστατευομένου με τον τρόπο αυτό του δικαιώματος στην προσωπικότητα, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 1 του GG. Η AP Assistenzprofis φρονεί ότι η απαίτηση αυτή είναι σύμφωνη και με την αρχή της αναλογικότητας. Επιπλέον, υποστηρίζει ότι διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας, όπως η επίμαχη στη διαφορά της κύριας δίκης, επιτρέπεται από το άρθρο 10 του AGG, δεδομένου ότι είναι αντικειμενική και εύλογη, δικαιολογείται από θεμιτό στόχο, τα δε μέσα για την επίτευξη του σκοπού της παροχής προσωπικής βοήθειας, όπως προβλέπεται στο άρθρο 78 του SGB IX, είναι πρόσφορα και αναγκαία.
- 36 Κατόπιν αποδοχής, αφενός, της αγωγής της J.M.P. από το Arbeitsgericht Köln (δικαστήριο εργατικών διαφορών Κολωνίας) και, αφετέρου, της έφεσης της AP Assistenzprofis κατά της απόφασης αυτής από το Landesarbeitsgericht Köln (δευτεροβάθμιο δικαστήριο εργατικών διαφορών Κολωνίας, Γερμανία), η J.M.P. άσκησε αναίρεση κατά της απόφασης του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, ήτοι του Bundesarbeitsgericht (Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου Εργατικών Διαφορών, Γερμανία).
- 37 Προκαταρκτικώς, το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει, αφενός, ότι κατάσταση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/78, δεδομένου ότι αφορά τα κριτήρια επιλογής για την πρόσβαση στην απασχόληση, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας. Αφετέρου, εκτιμά ότι η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης υπέστη, συνεπεία της απόρριψης της υποψηφιότητάς της από την αναιρεσίβλητη της κύριας δίκης, άμεση διάκριση λόγω ηλικίας, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας.
- 38 Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι, σε κατάσταση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία αφορά την ειδική περίπτωση της προσωπικής βοήθειας, στο πλαίσιο της οποίας τόσο η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης όσο και το άτομο με αναπηρία μπορούν να αξιώσουν προστασία έναντι των διακρίσεων, με την υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως ζητείται να αποσαφηνιστεί πώς πρέπει να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ του δικαιώματος της αναιρεσείουσας της κύριας δίκης σε αποτελεσματική προστασία έναντι διακρίσεων λόγω ηλικίας και του δικαιώματος του ατόμου με αναπηρία σε αποτελεσματική προστασία έναντι διακρίσεων λόγω

της αναπηρίας του υπό το πρίσμα της οδηγίας 2000/78 η οποία συγκεκριμενοποιεί, όσον αφορά την απασχόληση και την εργασία, τη γενική αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων που κατοχυρώνεται στο άρθρο 21 του Χάρτη.

- 39 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει, πρώτον, ότι η προσωπική βοήθεια βασίζεται, δυνάμει της εφαρμοστέας εθνικής νομοθεσίας, ήτοι του άρθρου 8 του SGB IX, σε συνδυασμό με το άρθρο 33 του SGB I, στην αρχή του αυτοπροσδιορισμού, και, ως εκ τούτου, έχει ως σκοπό να καταστήσει τα άτομα με αναπηρία ικανά να οργανώνουν την καθημερινή ζωή τους κατά τον πλέον αυτόνομο και ανεξάρτητο δυνατό τρόπο, λαμβανομένων ιδίως υπόψη των θεμιτών επιθυμιών των δικαιούχων των παροχών βοήθειας. Κατά το άρθρο 78, παράγραφος 1, του SGB IX, οι παροχές αυτές περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, υπηρεσίες για τη διευθέτηση των γενικών καθημερινών υποχρεώσεων, όπως είναι η διαχείριση του νοικοκυριού, η σύναψη κοινωνικών σχέσεων, ο προγραμματισμός του προσωπικού βίου, καθώς και η συμμετοχή στο κοινωνικό και πολιτιστικό γίγνεσθαι.
- 40 Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η οδηγία 2000/78 περιλαμβάνεται στις πράξεις της Ένωσης που αναφέρονται σε ζητήματα διεπόμενα από τη Σύμβαση του ΟΗΕ και, ως εκ τούτου, χωρεί επίκληση της τελευταίας για την ερμηνεία της οδηγίας (απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2019, Nobel Plastiques Ibérica, C-397/18, EU:C:2019:703, σκέψεις 39 και 40 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), στο μέτρο που η σύμβαση, ιδίως το άρθρο της 19, περιέχει συγκεκριμένες απαιτήσεις ώστε τα άτομα με αναπηρία να μπορούν να διαθέτουν την ίδια αυτονομία και ελευθερία επιλογής με τους άλλους όσον αφορά τη διαβίωσή τους.
- 41 Τρίτον, ο σεβασμός του εν λόγω δικαιώματος αυτονομίας και ελευθερίας επιλογής διασφαλίζει, κατά το αιτούν δικαστήριο, την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, κατά την έννοια του άρθρου 1 του Χάρτη καθώς και του άρθρου 1 του GG, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι η προσωπική βοήθεια αφορά όλους τους τομείς της ζωής και ότι, ως εκ τούτου, το πρόσωπο που παρέχει τη βοήθεια αυτή παρεμβαίνει αναπόφευκτα και θεμελιωδώς στην ιδιωτική και προσωπική σφαίρα του επικουρούμενου προσώπου. Ως εκ τούτου, οι επιθυμίες του οικείου ατόμου με αναπηρία που λαμβάνει υπηρεσίες προσωπικής βοήθειας πρέπει να γίνονται σεβαστές, εφόσον οι επιθυμίες αυτές είναι, στην εκάστοτε συγκεκριμένη περίπτωση, εύλογες.
- 42 Τέταρτον, όσον αφορά τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που μπορούν να δικαιολογήσουν άμεση διάκριση λόγω ηλικίας, υπό περιστάσεις όπως αυτές της υπόθεσης της κύριας δίκης, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, αφενός, ως προς τη δυνατότητα δικαιολόγησης μιας τέτοιας διάκρισης βάσει ενός από τους λόγους που μνημονεύονται στο άρθρο 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78 –όπως η προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων–, επισημαίνοντας συγχρόνως ότι, κατά τη γνώμη του, πλείστα όσα στοιχεία συνηγορούν υπέρ του ότι, στο πλαίσιο της προσωπικής βοήθειας, πρέπει να διασφαλίζεται τέτοιο δικαίωμα ελεύθερης επιλογής στα άτομα με αναπηρία.
- 43 Αφετέρου, το αιτούν δικαστήριο δεν αποκλείει το ενδεχόμενο μια τέτοια διάκριση να μπορεί να δικαιολογηθεί βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας. Ως εκ τούτου, διερωτάται ειδικότερα εάν, κατά την έννοια της διάταξης αυτής, η επιθυμία που εκφράζει άτομο με αναπηρία, στο πλαίσιο του δικαιώματός του στον αυτοπροσδιορισμό, ως προς την ηλικιακή ομάδα στην οποία πρέπει να ανήκει ο προσωπικός βοηθός, συνιστά «χαρακτηριστικό» και, επιπλέον, εάν η προτίμηση για την εν λόγω ηλικιακή ομάδα μπορεί να αποτελεί «ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση».

- 44 Επιπλέον, τίθεται το ερώτημα εάν η επιδίωξη του νομοθέτη να ενισχύσει, μέσω του δικαιώματος των ατόμων με αναπηρία να εκφράζουν θεμιτές επιθυμίες και να προβαίνουν σε ελεύθερες επιλογές κατά την παροχή υπηρεσιών προσωπικής βοήθειας, την προσωπική αυτονομία των ατόμων αυτών στην καθημερινή ζωή τους και τα κίνητρά τους για συμμετοχή στο κοινωνικό γίγνεσθαι, θα μπορούσε να συνιστά «θεμιτό στόχο», κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78.
- 45 Τέλος, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται εάν το άρθρο 7 της οδηγίας, το οποίο επιδιώκει να διασφαλίσει πλήρη ισότητα στην επαγγελματική ζωή, θα μπορούσε να δικαιολογήσει διάκριση λόγω ηλικίας σε περίπτωση όπως η επίμαχη στη διαφορά της κύριας δίκης.
- 46 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Bundesarbeitsgericht (Ομοσπονδιακό Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Χωρεί ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 1, του άρθρου 6, παράγραφος 1, του άρθρου 7 και/ή του άρθρου 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78 –υπό το πρίσμα των διατάξεων του [Χάρτη], καθώς και υπό το πρίσμα του άρθρου 19 της [Σύμβασης του ΟΗΕ]– υπό την έννοια ότι μια άμεση δυσμενής διάκριση λόγω ηλικίας μπορεί, σε περίπτωση όπως αυτή της κύριας δίκης, να είναι δικαιολογημένη;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 47 Με το προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί εάν το άρθρο 2, παράγραφος 5, το άρθρο 4, παράγραφος 1, το άρθρο 6, παράγραφος 1, και/ή το άρθρο 7 της οδηγίας 2000/78, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα των διατάξεων του Χάρτη καθώς και του άρθρου 19 της Σύμβασης του ΟΗΕ, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται στην πρόσληψη προσωπικού βοηθού με ηλικιακό κριτήριο, κατ' εφαρμογήν εθνικής νομοθεσίας προβλέπουσας τη συνεκτίμηση των ατομικών επιθυμιών των προσώπων που, λόγω αναπηρίας, δικαιούνται την παροχή υπηρεσιών προσωπικής βοήθειας.
- 48 Προκαταρκτικώς, διευκρινίζεται, αφενός, ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη κατάσταση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/78, καθόσον η διαδικασία πρόσληψης προσωπικού βοηθού, στο πλαίσιο της οποίας οι υποψήφιοι πρέπει «κατά προτίμηση να είναι ηλικίας μεταξύ 18 και 30 ετών», αφορά τους «όρους πρόσβασης στην απασχόληση [...], συμπεριλαμβανομένων των κριτηρίων επιλογής και των όρων πρόσληψης», κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας.
- 49 Αφετέρου, προκύπτει ότι η απόρριψη της υποψηφιότητας της J.M.P. από την AP Assistenzprofis οφειλόταν στην ηλικία της τελευταίας και, επομένως, συνιστά «άμεση διάκριση» λόγω ηλικίας, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/78.
- 50 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να εξακριβωθεί εάν μια τέτοια διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας μπορεί να δικαιολογηθεί βάσει της οδηγίας 2000/78.

- 51 Όσον αφορά το άρθρο 2, παράγραφος 5, της οδηγίας, το οποίο πρέπει να εξεταστεί πρώτο, υπογραμμίζεται ότι, κατά τη διάταξη αυτή, η εν λόγω οδηγία δεν θίγει τα μέτρα που προβλέπει η εθνική νομοθεσία και τα οποία σε μια δημοκρατική κοινωνία είναι αναγκαία για την ασφάλεια, την προάσπιση της τάξης και την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας και των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.
- 52 Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, θεσπίζοντας τη διάταξη αυτή, ο νομοθέτης της Ένωσης θέλησε να αποτρέψει και να επιλύσει τυχόν σύγκρουση στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας μεταξύ, αφενός, της αρχής της ίσης μεταχείρισης και, αφετέρου, της ανάγκης διασφάλισης της δημόσιας τάξης, της δημόσιας ασφάλειας και της δημόσιας υγείας, της αποτροπής των παραβάσεων, καθώς και της προστασίας των δικαιωμάτων και των ατομικών ελευθεριών που είναι απαραίτητα για τη λειτουργία μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Ως εκ τούτου, αποφάσισε ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις που απαριθμούνται στο άρθρο 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78, οι αρχές που αυτή θέτει δεν εφαρμόζονται σε μέτρα τα οποία συνεπάγονται διαφορετική μεταχείριση βάσει ενός από τους λόγους που προβλέπει το άρθρο 1 της εν λόγω οδηγίας, υπό τον όρο όμως ότι τα μέτρα αυτά είναι αναγκαία για την επίτευξη των προαναφερθέντων σκοπών [απόφαση της 12ης Ιανουαρίου 2023, TP (Επιμελητής οπτικοακουστικού υλικού για τη δημόσια τηλεόραση), C-356/21, EU:C:2023:9, σκέψη 70 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 53 Δεδομένου ότι το εν λόγω άρθρο 2, παράγραφος 5, θεσπίζει παρέκκλιση από την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων, πρέπει να ερμηνεύεται στενά [απόφαση της 12ης Ιανουαρίου 2023, TP (Επιμελητής οπτικοακουστικού υλικού για τη δημόσια τηλεόραση), C-356/21, EU:C:2023:9, σκέψη 71 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 54 Εν προκειμένω, πρέπει να εξακριβωθεί, πρώτον, εάν η επίμαχη στη διαφορά της κύριας δίκης διαφορετική μεταχείριση απορρέει από μέτρο που προβλέπει η εθνική νομοθεσία, σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο 2, παράγραφος 5.
- 55 Συναφώς, από τη δικογραφία που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο προκύπτει ότι η επίμαχη στη διαφορά της κύριας δίκης εθνική νομοθεσία, ήτοι το άρθρο 8, παράγραφος 1, του SGB IX, σε συνδυασμό με το άρθρο 33 του SGB I, προβλέπει ότι, κατά τη λήψη απόφασης σχετικά με τις υπηρεσίες προσωπικής βοήθειας και κατά την παροχή των υπηρεσιών αυτών, σκοπός των οποίων είναι η ενθάρρυνση της συμμετοχής του ατόμου με αναπηρία στο κοινωνικό γίγνεσθαι, πρέπει να ικανοποιούνται οι θεμιτές επιθυμίες των δικαιούχων των υπηρεσιών, εφόσον είναι εύλογες και λαμβανομένων υπόψη της προσωπικής κατάστασης, της ηλικίας, του φύλου, της οικογένειας και των θρησκευτικών και ιδεολογικών αναγκών των εν λόγω δικαιούχων.
- 56 Επομένως, προκύπτει ότι η νομοθεσία αυτή επιτρέπει, ή ακόμη και υποχρεώνει, με αρκούντως σαφείς όρους, τους παρόχους υπηρεσιών προσωπικής βοήθειας να σέβονται, κατά τη διαμόρφωση της παρεχόμενης στα οικεία άτομα με αναπηρία προσωπικής βοήθειας, τις προσωπικές επιθυμίες των τελευταίων, συμπεριλαμβανομένων, ενδεχομένως, εκείνων που αφορούν την ηλικία του προσωπικού βοηθού, και να λαμβάνουν, συνεκτιμώντας τις εν λόγω επιθυμίες, ατομικά μέτρα εφαρμογής της εν λόγω νομοθεσίας, όπως είναι το μέτρο πρόσληψης προσωπικού βοηθού με ηλικιακό κριτήριο. Υπό τις περιστάσεις αυτές, και υπό την επιφύλαξη ενδεχόμενης εξακρίβωσης στην οποία οφείλει να προβεί το αιτούν δικαστήριο, η επίμαχη στην κύρια δίκη διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας απορρέει από μέτρο που προβλέπει η εθνική νομοθεσία, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78.

- 57 Δεύτερον, πρέπει να εξεταστεί εάν το εν λόγω μέτρο επιδιώκει έναν από τους σκοπούς του άρθρου 2, παράγραφος 5, και συγκεκριμένα αυτόν της «προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων».
- 58 Συναφώς, όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, η νομοθεσία κατ' εφαρμογήν της οποίας ελήφθη το ως άνω μέτρο επιδιώκει σκοπό που εξυπηρετεί την προστασία του αυτοπροσδιορισμού των ατόμων με αναπηρία, διασφαλίζοντας το δικαίωμά τους να εκφράζουν τις επιθυμίες τους και να προβαίνουν σε ελεύθερες επιλογές κατά τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τις υπηρεσίες προσωπικής βοήθειας και κατά την παροχή των υπηρεσιών αυτών, δεδομένου ότι οι υπηρεσίες αυτές αφορούν όλους τους τομείς της ζωής και εισδύουν βαθιά στην προσωπική και ιδιωτική σφαίρα των επικουρούμενων προσώπων. Επομένως, σκοπός της εν λόγω νομοθεσίας είναι να διασφαλίσει το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία να οργανώνουν τις συνθήκες διαβίωσής τους κατά τον πλέον αυτόνομο και ανεξάρτητο δυνατό τρόπο.
- 59 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 63 των προτάσεών του, ο σκοπός αυτός εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78, καθόσον αφορά την προστασία του δικαιώματος των ατόμων με αναπηρία στον αυτοπροσδιορισμό, δικαιώματος δυνάμει του οποίου τα άτομα αυτά πρέπει να είναι σε θέση να επιλέγουν τον τρόπο και τον τόπο διαβίωσής τους καθώς και τα πρόσωπα με τα οποία ζουν.
- 60 Το δικαίωμα αυτό συνεπάγεται κατ' ανάγκην τη δυνατότητα των επικουρούμενων προσώπων να διαμορφώνουν τις παρεχόμενες σε αυτά υπηρεσίες προσωπικής βοήθειας, δυνατότητα που περιλαμβάνει τον καθορισμό των κριτηρίων επιλογής του προσωπικού βοηθού τους και την ενεργό συμμετοχή τους στη διαδικασία πρόσληψης του προσώπου αυτού.
- 61 Συναφώς, επισημαίνεται, αφενός, ότι το δικαίωμα έκφρασης επιθυμιών και ελεύθερης επιλογής περί του οποίου γίνεται λόγος στη σκέψη 58 της παρούσας απόφασης συγκεκριμενοποιεί το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία να επωφελούνται μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία τους, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξή τους και τη συμμετοχή τους στον βίο της κοινότητας, το οποίο συγκαταλέγεται στα δικαιώματα που αναγνωρίζονται από το δίκαιο της Ένωσης σύμφωνα με το άρθρο 26 του Χάρτη.
- 62 Αφετέρου, ο σεβασμός του αυτοπροσδιορισμού των ατόμων με αναπηρία αποτελεί επίσης σκοπό που κατοχυρώνεται στο άρθρο 19 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών, επίκληση των διατάξεων της οποίας είναι δυνατή προκειμένου να ερμηνευθούν οι διατάξεις της οδηγίας 2000/78, συμπεριλαμβανομένου του άρθρου της 2, παράγραφος 5. Πράγματι, η οδηγία αυτή πρέπει, στο μέτρο του δυνατού, να ερμηνεύεται κατά τρόπο σύμφωνο με την εν λόγω σύμβαση (πρβλ. απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2019, Nobel Plastiques Ibérica, C-397/18, EU:C:2019:703, σκέψη 40 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 63 Τρίτον, πρέπει να εξακριβωθεί εάν διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας, όπως η επίμαχη στη διαφορά της κύριας δίκης, απορρέει από μέτρο αναγκαίο για την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 5, της οδηγίας και, συγκεκριμένα, για την προστασία του δικαιώματος του οικείου ατόμου με αναπηρία στον αυτοπροσδιορισμό κατά την παροχή υπηρεσιών προσωπικής βοήθειας.
- 64 Εν προκειμένω, προκύπτει ότι η δηλωθείσα στην επίμαχη προσφορά εργασίας προτίμηση της ηλικιακής ομάδας 18 έως 30 ετών υπαγορεύθηκε από την ατομική ανάγκη της Α. να λάβει προσωπική βοήθεια για συμπάρσταση σε όλους τους τομείς της καθημερινής κοινωνικής ζωής της ως φοιτήτριας ηλικίας 28 ετών, βοήθεια η οποία επηρεάζει επομένως την προσωπική και

ιδιωτική σφαίρα της σε σχέση με γενικές υποχρεώσεις οι οποίες αφορούν όχι μόνον την οργάνωση της καθημερινής ζωής της, συμπεριλαμβανομένου του προγραμματισμού αυστηρώς προσωπικών αναγκών, αλλά και τη διαχείριση της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής της. Από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει ότι η εν λόγω προτίμηση για ορισμένη ηλικιακή ομάδα οφειλόταν, μεταξύ άλλων, στο γεγονός ότι ο προσωπικός βοηθός έπρεπε να μπορεί να ενταχθεί εύκολα στο προσωπικό, κοινωνικό και πανεπιστημιακό περιβάλλον της Α.

- 65 Ως εκ τούτου, σε περίπτωση όπως η επίμαχη στη διαφορά της κύριας δίκης, η συνεκτίμηση της προτίμησης για ορισμένη ηλικιακή ομάδα την οποία εκφράζει το άτομο με αναπηρία στο οποίο παρέχονται υπηρεσίες προσωπικής βοήθειας είναι ικανή να προαγάγει τον σεβασμό του δικαιώματός του στον αυτοπροσδιορισμό κατά την παροχή των εν λόγω υπηρεσιών προσωπικής βοήθειας, καθόσον ευλόγως αναμένεται ότι ένα πρόσωπο που ανήκει στην ίδια ηλικιακή ομάδα με το άτομο με αναπηρία θα ενταχθεί ευκολότερα στο προσωπικό, κοινωνικό και πανεπιστημιακό περιβάλλον του τελευταίου.
- 66 Υπό την επιφύλαξη των εξακριβώσεων στις οποίες οφείλει να προβεί το αιτούν δικαστήριο υπό το πρίσμα του συνόλου των περιστάσεων της υπόθεσης της κύριας δίκης, προκύπτει, συνεπώς, ότι διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας όπως η επίμαχη στη διαφορά της κύριας δίκης απορρέει από μέτρο αναγκαίο για την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78.
- 67 Κατά συνέπεια, δεδομένου ότι διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας μπορεί να δικαιολογηθεί βάσει του εν λόγω άρθρου 2, παράγραφος 5, εφόσον απορρέει από μέτρο αναγκαίο για την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων, κατά την έννοια της διάταξης αυτής, παρέλκει η εξέταση του κατά πόσον η διαφορετική αυτή μεταχείριση θα μπορούσε επίσης να δικαιολογηθεί δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 1, του άρθρου 6, παράγραφος 1, και/ή του άρθρου 7 της οδηγίας 2000/78.
- 68 Κατόπιν του συνόλου των προεκτεθέντων, στο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 26 του Χάρτη καθώς και του άρθρου 19 της Σύμβασης του ΟΗΕ, έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται στην πρόσληψη προσωπικού βοηθού με ηλικιακό κριτήριο, κατ' εφαρμογήν εθνικής νομοθεσίας προβλέπουσας τη συνεκτίμηση των ατομικών επιθυμιών των προσώπων που, λόγω αναπηρίας, δικαιούνται την παροχή υπηρεσιών προσωπικής βοήθειας, υπό τον όρο ότι το μέτρο αυτό είναι αναγκαίο για την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 69 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 2, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 26 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του άρθρου 19 της Σύμβασης των

Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, η οποία εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την απόφαση 2010/48/ΕΚ του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2009,

έχει την έννοια ότι:

δεν αντιτίθεται στην πρόσληψη προσωπικού βοηθού με ηλικιακό κριτήριο, κατ' εφαρμογήν εθνικής νομοθεσίας προβλέπουσας τη συνεκτίμηση των ατομικών επιθυμιών των προσώπων που, λόγω αναπηρίας, δικαιούνται την παροχή υπηρεσιών προσωπικής βοήθειας, υπό τον όρο ότι το μέτρο αυτό είναι αναγκαίο για την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.

(υπογραφές)